

وضعیت پژوهش حقوقی در ایران

گفتگو با دکتر سید حسین صفائی
رئیس مؤسسه حقوق تطبیقی دانشگاه تهران

اشاره: در ادامه مطالب راجع به معرفی وضعیت پژوهش در رشته‌های دانشگاهی، به فراخور این ویژه‌نامه، این بار با دکتر سید حسین صفائی که از اساتید بنام و پژوهشگران با سابقه این رشته محسوب می‌شوند، گفتگو کرده‌ایم. البته به علت محدود بودن مجال به موضوعات کلی پرداخته‌ایم و امیدواریم که در جا و مجالی دیگر، موارد خاص‌تر و جزئی‌تر را با استادان این رشته مطرح کنیم.

بین الملل خصوصی، حقوق مدنی، حقوق تطبیقی، داوریه‌های بین المللی و حقوق بین الملل عمومی انجام داده‌ام. این پژوهشها به شکل جزوه‌های درسی، کتابهای حقوق مدنی (۵ جلد)، مقالات تحقیقی (حدود ۳۵ مقاله به زبانهای فارسی و فرانسه)، طرحهای تحقیقاتی (مانند طرح بررسی تطبیقی، تأثیر متقابل حقوق غربی و حقوق اسلامی، در زمینه مالکیت و حقوق عینی، حقوق روستایی، ثبت احوال از نظر حقوق تطبیقی) و گزارشهایی که به کنگره‌های حقوق تطبیقی داده شده (مانند

■ ضمن تشکر از اینکه در این گفتگو شرکت فرمودید، بفرمایید در طول سالیان درازی که به تدریس و تحقیق اشتغال داشته‌اید، چه تحقیقاتی را شخصاً انجام داده‌اید؟

● هر استاد حقوق ناچار است برای تدریس خود تحقیقاتی انجام دهد. ارتقای استادان نیز منوط به همین پژوهشها و داشتن تألیفات، اعم از کتاب و مقاله است. بنده از سال ۱۳۴۴ که به عضویت هیأت علمی دانشکده حقوق دانشگاه تهران درآمدم تا کنون در حد امکان، تحقیقاتی درباره حقوق

بودجه کافی برای تحقیقات حقوقی در نظر گرفته شود، اگر مسئولان و دست‌اندرکاران به ارزش پژوهش‌های حقوقی چنانکه باید وقوف یابند و اگر برای پژوهشگر ارزش و احترامی درخور قائل شوند، بی‌شک پژوهش‌های حقوقی گسترش می‌یابد و می‌تواند در پیشرفت و حل مسائل حقوقی کشور مفید واقع شود.

بدین ترتیب پژوهش در حقوق تطبیقی می‌تواند نقش مهمی در پیشرفت حقوق و حل مشکلات حقوقی موجود و تنظیم شایسته روابط با کشورهای دیگر ایفا کند.

■ در حال حاضر مشکلات پژوهشگران حقوقی و علت ضعف کارهای پژوهشی حقوقی در دانشگاهها چیست و برای رفع این مشکلات و معضلات چه کارهایی می‌توان انجام داد؟

● مشکلات پژوهشگران حقوقی متعدد است که از جمله آنها می‌توان به کمبود منابع و ابزارهای تحقیق، کمبود بودجه تحقیقاتی، نارسایی مقررات پژوهشی، عدم تشویق کافی و عدم پرداخت حق التحقیق مناسب اشاره کرد. علت ضعف کارهای پژوهشی در دانشگاهها نیز عمدتاً همینهاست که گاهی ضعف مدیریت هم مزید بر علت می‌شود. بدیهی است نیروی تحقیقاتی قابل ملاحظه‌ای در دانشگاهها در همه زمینه‌ها از جمله در زمینه حقوق وجود دارد؛ اما از این نیروها چنانکه باید بهره‌برداری نمی‌شود. شاید ارزش پژوهش‌های حقوقی هنوز برای بسیاری از دست‌اندرکاران و مسئولان مملکت آشکار نیست. به این علت، بسیاری از کارهای داخلی و بین‌المللی یا موضع‌گیریهای حقوقی در سطح جهانی که باید مبتنی بر پژوهش‌های علمی به ویژه مطالعات تطبیقی باشد، بدون تحقیقات کافی انجام می‌گیرد و از این رو با دشواریهایی مواجه می‌گردد و چه بسا به شکست و ناکامی نیز می‌انجامد. اگر منابع و وسائل تحقیق در اختیار پژوهشگران بالاستعداد ما قرار گیرد، اگر زندگی مادی آنان تأمین گردد، اگر

شاید ارزش پژوهش‌های حقوقی هنوز برای بسیاری از دست‌اندرکاران و مسئولان مملکت آشکار نیست. به این علت، بسیاری از کارهای داخلی و بین‌المللی یا موضع‌گیریهای حقوقی در سطح جهانی که باید مبتنی بر پژوهش‌های علمی به ویژه مطالعات تطبیقی باشد، بدون تحقیقات کافی انجام می‌گیرد و از این رو با دشواریهایی مواجه می‌گردد

از نیروهای کارآمدی که باید از آنها در دانشگاهها استفاده کرد، نیروی علمی و پژوهشی دانشجویان، به ویژه دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری است که متأسفانه در زمینه پژوهش‌های کاربردی حقوق کمتر از آنها استفاده می‌شود.

نکته دیگر آن است که تحقیقات حقوقی بیشتر باید کاربردی و برای حل معضلات و رفع نیازهای کشور باشد و بخش عمده بودجه تحقیقاتی وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکتهای دولتی باید در اختیار دانشگاهها گذارده شود تا دانشگاهها بتوانند وظیفه خود را در پژوهش‌های علمی، چنانکه باید،

به انجام رسانند.

■ به پژوهشگران جوانی که در ابتدای راه تحقیقند و می‌خواهند درباره حل مسائل حقوقی و گسترش این رشته دانشگاهی فعالیت کنند، چه توصیه‌هایی دارید؟

● توصیه من به پژوهشگران جوان این است که اهمیت و ارزش کارهای پژوهشی حقوقی را دریابند و نقش آن را در پیشرفت کشور و حل معضلات آن مورد توجه قرار دهند، از مشکلات نهراسند، و رفع کمبودها را با پشتکار، تلاش و پیگیری مستمر از مسئولان بخواهند. به دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری توصیه می‌کنم در

پایان‌نامه‌های خود به تحقیقات کاربردی و رفع نیازهای کشور توجه کنند. پژوهشگران جوان به یاد داشته باشند که در کشور ما دانشمندان و پژوهشگرانی بوده‌اند که به رغم مشکلات فراوان و کمبودهای مادی و معنوی در راه علم و پژوهش کوشیده‌اند و آثار علمی درخشانی هم آفریده‌اند؛ پژوهشگرانی که نه فقط ایران، بلکه جهان به آنها افتخار می‌کند. آنان علم و پژوهش را برای کمال و خدمت به خلق می‌خواستند نه به سودای مال. چرا پژوهشگران ما چنین نباشند؟

■ مجدداً از حضرت‌عالی، به خاطر شرکت در این گفتگو سپاسگزاریم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی